

Fig. 1. Ferslev. Ydre, set fra sydøst.

L.L. 1977

FERSLEV KIRKE

HORNS HERHED

1445 og 1482 nævnes en præst ved kirken¹, men ellers synes intet oplyst om forholdet før reformationen. 1567 angives sognet at have haft 62 tiendeydere². 1651 erhvervede Frantz Pogwisch patronatsretten³, men allerede 1662 skødede Henning Pogwisch kirketiende og patronatsret til Oluf Rosenkrantz⁴. Herefter lå kirken under Egholm, indtil den overgik til selveje 7. nov. 1910.

1615⁵ købtes 10 *blytegn* til de fattige.

Kirken ligger nordøstligst i byen, på en ubetydelig højning i terrænet. Kirkegården, der hegnes af markstensdiger, blev udvidet og fik antagelig sit nuværende hegn 1830⁶. Digerne, der omsattes 1948, er beplantet med en hæk og indvendig, hvor jordsmonnet ligger i niveau med digets top, står der lave lindetræer; en høj lindeallé forbinder hovedindgangen og våbenhuset.

Indgange. Kirkeporten med flankerende låger er i syd; dens grønmalede tremmefløje er ophængt i fire kvaderfugede piller, afdækket med rødlig sand-

stensplade og topkugle. Portalen stammer antagelig fra ovennævnte kirkegårdsregulering 1830⁷, men pillernes cementering må være yngre, vel fra restaureringen af skibets ydre 1871. En låge i vest benytter samme elementer som hovedindgangen, mens nordlågens grønne tremmefløj mellem usmykkede, cementerede piller muligvis er anbragt 1843⁸.

Et *ligkapel* med kamtaktede gavle er fra o. 1913⁹ og opført af røde sten i kirkegårdens sydøstligste hjørne. Et *retiradeskur* i nordøsthjørnet kan være kommet til ved samme tid.

Omkring bygningen et *fortov* af brosten, der formentlig er anlagt kort efter bestemmelsen herom i kirkeloven af 19. febr. 1861.

Kirken består af kor og skib fra 1100'ernes første halvdel. Endnu i senromansk tid, formentlig i 1200'ernes anden halvdel, er koret udvidet mod øst. Et lavt tårn er opført i vest o. 1400, men ombygget og forhøjet i begyndelsen af 1500'erne. Fra 1400'ernes anden halvdel stammer sakristiet ved korets nordside, og et våbenhus på skibets sydside, som ikke er det første på dette sted, opførtes o. 1500. Trappehuset på tårnets sydside er eftermiddelalderligt, muligvis fra 1600'ernes første del. Orienteringen er omtrent solret.

Materiale og teknik. Kirken er opført af *frådsten*, hvis okkerfarve er tydelig i triumfgavlens sekundære gennembrydning, hvor en støbeteknik, beslægtet med Skibby iagttages (jfr. p. 2645, fig. 8). Hvor murværket i øvrigt er blotet, ses at stenene er lagt i nogenlunde regelmæssige skifter, omend højderne svinger, og der ofte er benyttet ganske smalle flager. Ved triumfgavlen ses skiftehøjder på 10—21—15—20 cm, på skibets nordre flankemur måles tilsvarende højder på 4—7—9—12 cm. Bag sakristiets og våbenhusets loft iagttages oprindelig, ydre murbehandling i form af et hvidligt, grusblandet pudslag samt spor af hvidtekalk i vinduessmige. Indvendig har murene stået pudset og tillige hvidtet i skibet vest for triumfvæggen, hvor der ikke opsattes kalkmalerier. På triumfgavlen ses, at murværket under tagfladerne stod dækket af en tyk oversvumning. Oprindelige murhøjder fremgår af tværsnittet (fig. 3).

Vinduer og døre. Korets nordvindue og det vestligste par i skibets flankemure er bevaret. Korets er delvis tilgængeligt fra sakristiets loft (jfr. fig. 2) og har i lysningen aftryk efter en *vinduesramme* af ca. 2,5 cm tykt træ. Skibets vestre vinduespar er tilmuret i forbindelse med hvælvslagningen og kun delvis synlige fra kirke- og loftsrummet¹⁰. Nedfalden puds har blotlagt rundbuernes kilestik. Bredden ved indre murflugt er i sydvinduet ca. 125 cm, og i lysningen sammesteds ca. 40 cm. Endnu 1873 var så godt som hele vinduesrammen bevaret. Syddøren er i brug, men omdannet, mens norddøren er tilmuret; indvendig spores dens omrids dog endnu, bl.a. den vandrette plankeafdækning.

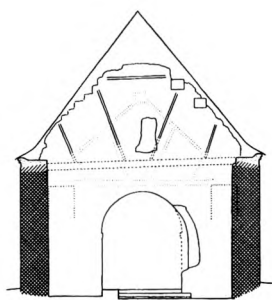
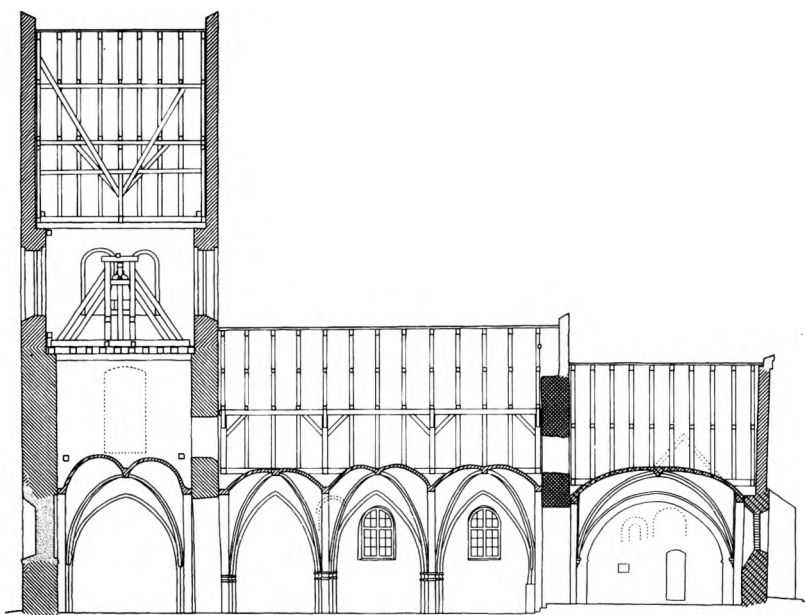

Fig. 2. Ferslev. Længdesnit, set mod nord. 1:300. Målt af Peter Andersen og Eivind Gadmar 1975, tegnet af Henrik Jacobsen 1977.

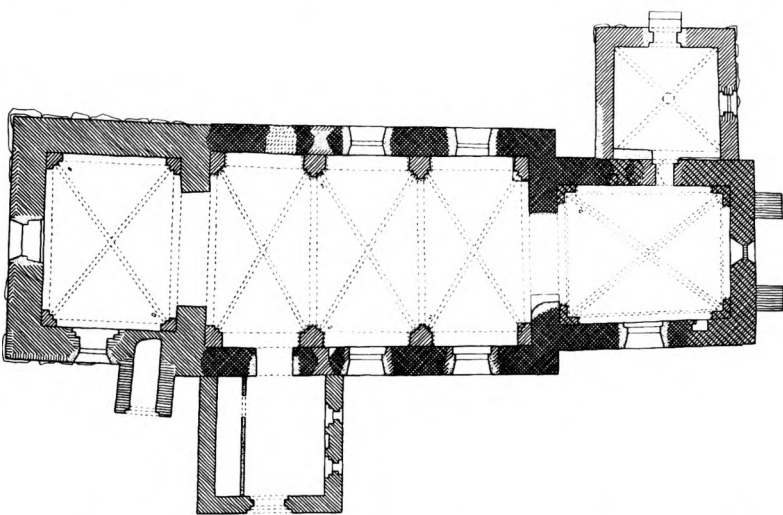

Fig. 3. Ferslev. Tværsnit ved triumfmurens vestside med spor efter skibets og korets (punkteret) oprindelige tagværk. 1:300. Målt og tegnet af Henrik Jacobsen 1977 (jfr. fig. 9).

Fig. 4. Ferslev. Plan. 1:300. Målt af C. G. Schultz 1938, korrigeret af H. J. 1977 og tegnet af Henrik Jacobsen 1977.

Indre. Korbuen, der er bevaret, men forhugget i syd, antagelig o. 1836 i forbindelse med prædikestolens opsætning (jfr. fig. 3), har i nord skråkantet *kragbånd*. Aftryk på den bevarede triumfgavl (jfr. fig. 7) viser, at korets og skibets loftsbjælker (højde, henholdsvis ca. 20 og 23 cm) har hvilet på murkro- nen.

Ændringer og tilføjelser. *Korudvidelsen.* Det oprindelige kor er i 1200'ernes anden halvdel blevet udvidet og forsynet med flad altervæg. Ombygningen,

der er udført med røde (dårligt brændte) munkesten i uordentlig skiftegang og i overmurene med bælder af genanvendte frådsten, har udvendig stået pudset, svarende til det oprindelige murværk. På nordsiden ses en 7 cm frem-springende *sokkel*, tilsyneladende med skråkant. Foruden selve udvidelsen har ændringen indebåret nye vinduer samt et hvælv, der var planlagt fra første færd og rimeligvis er opført samtidig.

Fra sakristiets loft ses det nye nordvindue (jfr. fig. 2), som er udhugget i frådstensmurværket, og hvis form svarer til det oprindelige umiddelbart vest herfor. Østvinduet, der er tilmuret i lysningen, er ligeledes rundbuet med smigede karme og har kilestensstik med prydkifte af krumme løbere. De udvendige mål, 170x93 cm, overgås betydeligt af de indre, 245x116 cm. Hvælvet hviler på helstens brede, spidse skjoldbuer; de ensidige kragbånd har vulstprofil eller affasede sider. Ribberne, hvis tredelte profil er velkendt, bl.a. fra Valby (p. 1243, fig. 8) hviler på småkonsoller, der tillige danner vederlag for de rundstave, som markerer hvælvingens fødselslinje. Kapperne er helstens tykke forneden, halvstens foroven og muret således, at skifterne mødes i sildebensmønster ved isselinjerne; helstens brede overribber og fortandinger til lommeudmuring i østhjørnerne. I vestkappen to *klokkerebshuller*.

Ved ombygningen af koret er den romanske murkrone forhøjet i overensstemmelse med den nye falsgesims af munkesten.

To *gemmenicher*, som åbner sig i flankemurene, måler 37x43 cm (syd) og 33x41 cm (nord) og sidder henholdsvis 103 og 123 cm over gulvet.

Tårnet. Skønt omfattende skalmuringer og flikkeri i det ydre samt overhvidtede mure i det indre ikke tillader sikre bygningsarkæologiske konklusioner i alle enkeltheder, kan der dog næppe herske tvivl om, at det nuværende, asymmetrisk placerede tårn, der fremtræder som en senmiddelalderlig tilbygning, i sine nedre dele rummer murene af et ældre, lavere tårn, næppe yngre end 1400'ernes begyndelse (jfr. klokke nr. 1).

Ved opførelsen af dette *ældste tårn* er skibets gavl revet ned, og vest herfor er tilbygningen rejst over en syld af marksten. Materialet er røde, næsten orangefarvede munkesten, blandet med kløvsten og enkelte genanvendte frådsten; især i det indre iagttages en tendens til bæltmuring, og forneden i østmuren, som erstatter den nedrevne gavl, er antallet af frådstenskvadre betydeligt. Udover materialet er det sikreste vidnesbyrd om dette tårn de tilmurede glanhuller, som spores indvendig i det nuværende mellemstokværk (jfr. fig. 2). Der er tale om brede, fladbuede åbninger, én i hver flankemur, og i vest to tætsiddende. Mod øst stod dette lave klokkestokværk i forbindelse med skibets loft med en fladbuet åbning, som fortsat er i brug.

Tårnrummet åbner sig mod skibet med en bred, spidsbuet arkade, som kan være oprindelig. Derimod forekommer det mere sandsynligt, at krydshvælv,

Fig. 5. Ferslev. Ydre, set fra nordøst.

M. Mækeprang 1920

der mod sædvane hviler på selvstændige, falsede piller, er indbygget i forbindelse med tårnets forhøjelse. Det har spidse, helstens skjoldbuer, halvtensribber og lette overribber med trinkamme. I to svikler ses *spygat* og i sydkappen et *klokkerebshul*. Det 1966 blændede vestvindue synes oprindeligt at have været en falset, fladbuet åbning, som udvendig sad i et spidsbuet spejl. Det kan være samtidigt med hvælvingen og er i hvert fald sekundært, hvilket bl.a. fremgår af det omgivende, ydre murværk, som benytter en mørkere sten og herudover opviser rester af rudeformet mønstermuring med sortbrændte kopper. Sydvinduet, der ombyggedes udvendig ved genåbningen 1920, står indvendig som en falset, fladrundbuet åbning (østsidens false borthugget under verderlagsniveau), hvorfor det er rimeligst at anse det for eftermiddelalderligt. Når buestikket delvis er dækket bag hvælvets skjoldbue, må årsagen søges i vinduets asymmetriske placering, som skyldes trappehuset. Sidstnævnte er totalt ombygget i eftermiddelalderlig tid, muligvis i 1600'ernes begyndelse; visse spor tyder på, at det oprindelige trappehus har været lidet fremspringende og rummet en spindel. Et trappehus, hvis ydermur flugtede med skibets sydside, ville forklare tårnets asymmetriske placering. Det nuværende trappehus er et skur med halvtæg og opført af røde (og enkelte gullige), store sten i krydsskifte; en bred,

fladbuet og falset underdør giver adgang til en trætrappe, som fører op til en smallere, fladbuet overdør, hvis østre karm i hvert fald er oprindelig.

Ved *tårnets forhøjelse* er de oprindelige glamhuller tilmuret og klokkestokværket lagt en etage op. Dette åbner sig mod alle fire verdenshjørner med rundbuede, parvis sammenstillede glamhuller, som er falsede, såvel ind- som udvendig, hvor de flankeres af cirkelblændinger. Af nordsidens glamhuller er det vestre bredest af hensyn til klokkernes indhejsning. De kamtakke, øst-vestvendte taggavl har en rig, etagedelt blændingsudsmykning med anvendelse af cirkulære og hængestavdelte blændinger samt i øst et forsænket latinsk kors — alt efter et system, som er kendt bl.a. fra Roskilde, S. Laurentius (DK. Kbh. Amt p. 40).

Hvælv. Måske i 1300'rne eller senest ved opførelsen af tårnet o. 1400 forsynedes skibet med hvælv, hvilende på falsede vægpiller, hvis stærke frem-spring giver dem karakter af indvendige støttepiller. Bortset fra de forhuggede hjørnepiller i øst og sydvest har pillerne kragbånd, bestående af to tynde skifter, skilt af et normalt. De spidse skjoldbuer er langs flankemurene to sten brede, ved gavlene helstens, svarende til gjordbuerne; ribberne er halvtens. Kapperne har helstens tykkelse forneden og i enkelte svikler ses *spygat*. Ved hvælvslagningen er murkronen forhøjet med mindst tre skifter munkesten, der udvendig afsluttes med falsgesims. Forhøjelsen af murkronen må også have omfattet en ændring af østre taggavl, der dog i sin nuværende skikkelse synes eftermiddelalderlig. Endvidere nødvendiggjordes en ændret belysning, som antagelig blev ensidig og koncentreret til sydsiden. Her ses, at de nuværende vinduer fra 1830, indvendig sidder under et ældre spidsbuet spejl, hvis top i øvrigt ligger en anelse højere end skjoldbuens issepunkt.

Koret gennemgik også visse fornyelser, idet der opførtes en ny *taggavl* med brynede kamtakker og fem spidsbuede, stavværksdelte blændinger — en komposition, som måske kan dateres til 1400'ernes første halvdel¹¹. På H. B. Storcks tegning fra 1860 (fig. 6) har gavlen en spidsbuet toptinde, som 1871 ombyggedes svarende til de øvrige kamtakker samtidig med cementeringen af blændingernes og vinduets bund.

Sakristiet er opført i 1400'ernes anden halvdel og viser ved sin blændingsgavl slægtskab med bl.a. sakristierne i Oppe Sundby og specielt Gerlev¹². Materialet er munkesten i munkeskifte over en syld af delvis rejste marksten. Den kamtakke blændingsgavl smykkes af syv høj blændinger: seks spidsbuede omkring en syvende med sildebensmuret bund, der tvedeles af halvtensstav med den karakteristiske skjoldblænding; spærformet afdækning, hvorover cirkelblænding. Sortbrændte sten er benyttet afvekslende med røde i de spidsbuede stik og skjoldblændingen. Ved indsættelse af en fladbuet norddør 1935 bemærkedes en gammel tilmuring, som syntes at lukke et vindue. Det er tro-

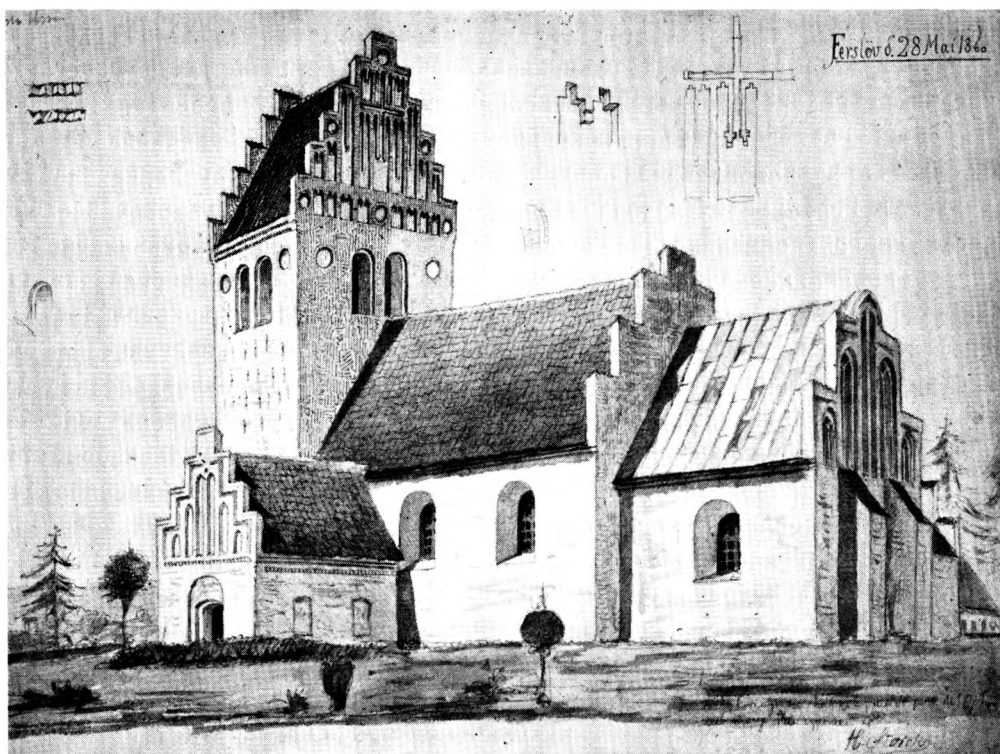

Fig. 6. Ferslev. Kirken, set fra sydøst. Tegning i Nationalmuseet, signeret af H. Storck, 28. maj 1860.

ligt, at sakristiets oprindelige vindue netop har siddet her, mens det nuværende vindue i øst, som er fladbuet, med ud- og indvendig fals, antagelig er indsat i 1600'rne. Flankemurene afsluttes med falsgesims. Det indre dækkes af et samtidigt krydshvælv, hvilende på forlæg i murene undtagen mod syd, hvor der er en spidsbuet, halvstens skjoldbue; halvstensribberne mødes i diagonalstillet topkvadrat, og overribberne har trinkamme, delvis af genanvendte frådsten. Den fladbuede dør til koret sidder i rektangulært spejl. Øst for døren spores en tilmuret *niche* med vandret plankeafdækning. Vest for døren er skjoldbuen undermuret, hvilket kan være sket i forbindelse med en reparation af sydvesthjørnet, der udvendig karakteriseres af store sten i krydsskifte.

Våbenhusets karakteristiske blændingsgavl, der bl.a. knytter det sammen med en række våbenhuse ved andre af herredets kirker¹³, bestemmer tidspunktet for opførelsen til omkring 1500. Materialet er munkesten i munkeskifte uden synlig syld. Blændingsgavlens fodlinje markeres af et savskifte; herover hæver sig fire spidsbuede høj blændinger omkring en stavværksdelt femte. Gavlens egentlige særkende er imidlertid det forsænkede bånd, som indrammer blændingerne, idet det følger de let brynede kamtakkers kontur. Flankemurene afsluttes med falsgesimser over savskifte, som er fornyet ved kir-

kens restaurering 1871. H. B. Storcks tegning fra 1860 (fig. 6) viser en fladbuet, falset dør under et stort, rundbuet spejl. Ved våbenhusets istandsættelse 1871 bevarede sidstnævntes fals og stik, hvori røde og mørkbrændte sten veksler, mens selve døråbningen fik høje rundbuede, med spejlet koncentriske stik. Østmurens to falsede vinduer¹⁴, der må være genåbnet ved nævnte restaurering, er fladbuede med fladbuet, indre spejl, imellem hvilke en firkantet spareblending.

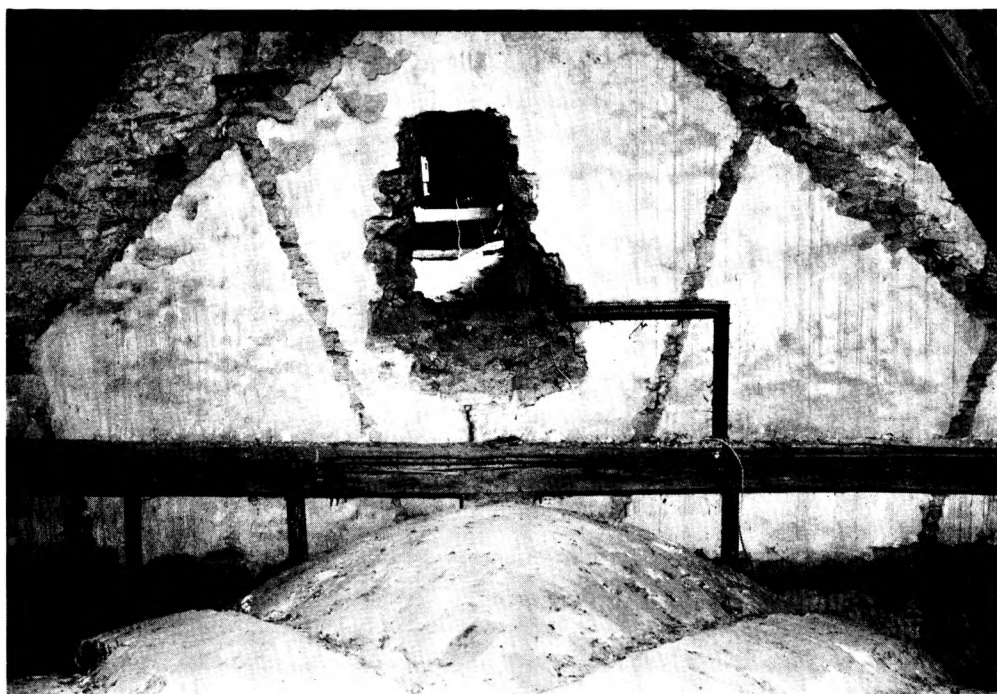
† *Våbenhus*. På skibets pudsede sydmur ses tagsporet efter en lavere forgænger, hvis rygning kun lige har tangeret skibets murkrone. Når det østre tag-spær ikke har efterladt spor på tilmuringen af det romanske vindue, må våbenhuset have eksisteret, da vinduet lukkedes som følge af hvælvs-lagningen.

Eftermiddelalderlige reparationer og ændringer. 1617⁵ lagde en blytækker bly på kirkens tag, og året efter nedtoges tårnets tagsten og erstattedes af bly. To kraftige støttepiller ved korets østvæg er opført af store røde samt enkelte gule sten i krydsskifte. Samtidig hermed er formentlig tårnets trappehus samt en skalmuring af dets søndre side og sydvesthjørnet, hvortil samme materialer og teknik er benyttet. Arbejdet kan være udført samtidig med fornyelsen af tagbeklædningen. En datering til 1600'ernes første del gælder muligvis tillige tårnets sydvindue og sakristiets vindue.

1765¹⁵ rapporteredes, at tårnet — bl.a. som følge af stærk ringning ved begravelser — var revnet og stærkt brøstfældigt på sydsiden, hvis ydre skal bevægede sig ved ringning. Man frygtede en sammenstyrtning som i Kirke-Hyllinge (DK. Kbh. Amt p. 906f.) og foreslog ophængning af klokkerne i en stabel på kirkegården. Året efter indberettedes imidlertid, at tårnet nu var repareret indtil glamhullerne. Problemerne var således tilsyneladende løst ved indlæggelse af murankre og omfattende skalmuringer af de øvre mure (især på sydsiden ses således mange skalmursankre). Endvidere er det tænkeligt, at det søndre vindue tilmuredes ved denne lejlighed, ligesom den indre tilmuring af det ældste tårns glamhuller med små sten kan være foretaget. Det må være i forbindelse med disse udgifter, at kirkeejeren, Fr. Chr. Rosenkrantz, 1767¹⁶ fik kgl. tilladelse til at fjerne blyet fra kirkens tag og erstatte det med stentag. Over koret er blyet ganske vist bibeholdt til i dag, og endnu 1792¹⁷, da en bly tavle manglede, var tårnet vel blytækket; 1848⁸ havde også det tegltag.

1830⁶ stod kirken under reparation, og ved denne lejlighed omdannedes skibets to sydvinduer og tårnets vestre med smigede karmsider og rundbuet af-dækning i det ydre; tilsvarende vinduer indsattes i skibets nordside.

Tagværkerne er overalt nyere, af fyr, og antagelig udført i forbindelse med en af 1800'ernes restaureringer. — † *Tagværker*. På triumfgavlen ses tydelige spor (jfr. fig. 3) efter korets og skibets oprindelige tagværk, som i overensstemmelse med almindelig praksis opstilledes inden gavlens opmuring. I begge

H. J. 1977

Fig. 7. Ferslev. Triumfgavlen, set fra øst med aftryk af korets oprindelige tagværk (p. 2762).

H. J. 1977

Fig. 8. Ferslev. Engel samt Abel med offerlammet. Kalkmaleri på triumfvæggens nordre halvdel, jfr. fig. 9 (p. 2764).

tilfælde har spærene været understøttet af to sæt skråstivere. Særlig velbevaret er aftrykket efter korets tag (fig. 7), hvis skråstivere og spær har haft samme tykkelse (ca. 15 cm) mod gavlen. Her ses endvidere spor efter enkelte tagbrædder; et firkantet hul over kippen er fremkommet, da tagets rygningsbrædt flåedes ud af muren. Umiddelbart under det nuværende tagværks gavlspær ses et sekundært, noget stejlere tagspor, som antagelig repræsenterer det tag, som rejstes efter korets ombygning og hvælvslægningen.

H. B. Storcks tegning (fig. 6) gengiver kirkens ydre 1860, da den stod gul-kalket¹⁸. Dens nuværende tilstand er imidlertid på afgørende vis præget af en restaurering, som må være gennemført 1871¹⁹. I pagt med fremherskende destrømninger²⁰ fjernedes da århundreders hvidtelag fra kirkens teglstensmure, mens korets og skibets frådstensmure indkapsledes i en cementpuds, hvis fugning illuderer store kvadre. Restaureringsarbejderne på korets gavl og våbenhuset er allerede omtalt.

Gulvbelægningen består i korets vestre del samt skibets og tårnets midtgang af store, ottekantede gulsten, som veksler med mindre, kvadratiske sorte. Disse gulve eksisterede allerede 1862⁹. I sakristiet, korets østre del og under stolestadernes gulvbrædder er der almindelige gule sten, lagt på fladen. Våbenhusets cementerede gulv må være støbt og bræddeloftet gipset 1871, da tilbygningen restaureredes. 1920⁹ genåbnedes tårnets sydvindue, som udvendig fik en form svarende til vinduerne fra 1830. 1966 blændedes derimod vestvinduet. 1977 er skibets og våbenhusets tegltage fornyet.

1888⁹ ønskedes en kakkellovn opstillet i skibet vis à vis prædikestolen; 1927 installeredes i en kælder under våbenhuset et nyt opvarmningsanlæg, lavtrykskeddel med radiatorer, i kirkerummet.

KALKMALERIER

O. 1150. *Triumfvæggen*. Over hvælvet er bevaret de afslidte og delvis dekomponerede fragmenter af en dommedagsfremstilling (fig. 8, 9), hvis centrale hovedperson, verdensdommeren, dækkes af hvælvet, der dog delvis lader de flankerende, basunblæsende engle frie. I tilknytning hertil er malet Abels og Kains ofring: Mod nord — ved dommerens højre side — Abel, der rækker offerlammet frem, og tilsvarende mod syd Kain med sit kornneg. Offerscenen angiver således et skel mellem godt og ondt, svarende til dommedagens adskillelse af frelste og fordømte. Bedst bevaret er figurerne på den »gode« side. Nord for Abel ses her en prægtig engel, som vender sig mod en af de frelste og for denne udpeger Abel (og dommeren). Længst mod nord følger et billede af Abraham med tre salige sjæle i sit skød, flankeret af to træer, der skal symbolisere Paradiset. Den søndre halvdelens billeder er væsentlig dårligere bevaret.

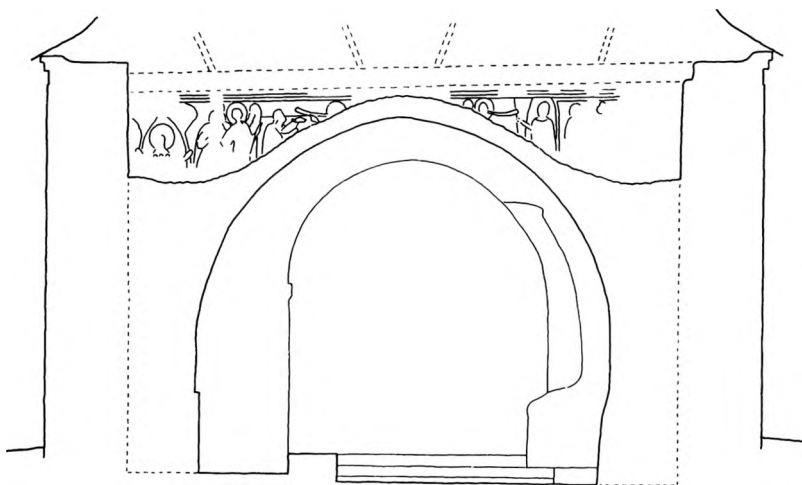

Fig. 9. Ferslev. Tværnsnit ved triumfurens vestside med kalkmaleriudsmykning. 1:100. Målt af Henrik Jacobsen og H. J., tegnet af førstnævnte 1977 (p. 2764).

Syd for Kain skimtes omridsene af to personer, som ud fra sammenhængen må forestille repræsentanter for de fortabte, der føres mod helvede. Billedfri- sen afsluttes med en enkel, afstribet kronfrise.

Maleripudsen er opsat på den pikhuggede murpuds, hvilket tydeligst lader sig iagttage på det oprindelige kors overvægge, hvor maleripudsen er faldet ned. Koret har således stået med udmaling på alle vægge, hvorimod skibets flankemure aldrig har fået maleriudsmykning, idet maleripudsen her kun er opsat indtil ca. 40 cm fra østhjørnerne og aldrig bemalet.

Okkerfarve er benyttet til konturtegnning, glorier, dragter og — opblandet med hvidt — til hudfarve. Herudover er bevaret ganske få rester af den ultramarinblå, afstribe baggrund, og foruden hvidt til englens kjortel, en dyb-rød farve, som fremhæver dragter, foldekast, englens vinger og i kronfrisen veksler med okker.

Selve placeringen af dommedagsbilledet er ikke usædvanlig blandt hjemlige, romanske maleriudsmykninger, men kombinationen med Abels og Kains of-ring, som i reglen findes på korbuens underside, forekommer ualmindelig. Abraham-billedets ikonografi har paralleller i Måløv og Sdr. Jernløse, som begge tilhører en omfattende gruppe af sjællandske maleriudsmykninger. En stilistisk tilknytning til gruppen antydes endvidere af enkeltheder i behan-dlingen af foldekastet omkring englens skulder og overarm (jfr. fig. 8), hvortil en apostelfigur på korets nordvæg i Søstrup frembyder en parallel²¹.

†*Kalkmalerier*. En dekoration af skibets hvælvbuer med sparremønstre, bøl-geranker og kvaderimitationer, der kan sættes i forbindelse med istandsættel-sen 1927, overhvidtedes atter 1966.

INVENTAR

Oversigt. Middelalderen repræsenteres af en karakteristisk granitfont af Roskildetypen, et fint skåret krucifiks fra o. 1250 og to klokker: Den ene støbt 1425 af Hinricus Nicolai, den anden støbt hundrede år senere af Laves Hansen. Blandt de nye inventarstykker, som kom til efter reformationen, bemærkes især altertavlen og den sølvforgylde kalk fra o. 1600. Hovedindtrykket bestemmes imidlertid af det klassicistiske stoleværk, indbefattet en prædikestol, som fuldstændiggjorde 1830'ernes istandsættelser af kirken.

Alterbordet, der kan være samtidigt med korudvidelsen, er muret op til øst-væggen; det dækkes næsten helt af nyere fyrretræspanel, som måler 107 cm i højden, 175 cm i bredden og 120 cm i dybden. Selve bordet, hvis øverste skifte synes udkraget, er formentlig helt af munkesten, som står hvidtede.

Alterklæde, antagelig fra o. 1900⁹, af rødt fløjls med kors og kanter af guldgaldon. †*Alterklæde*. 1804²² omtales et »nyt« af rødt fløjls med brede guldgaldoner og initialerne »Hr. O.K:« og »Fr. B.S:« for kirkeejerne Otte Krabbe († 1719) og Birgitte Skeel († 1737) samt disses våbener af støbt sølv.

Altertavlen (fig. 10) er opbygget efter et skema, der kendes fra bl.a. Selsø (p. 2612). Den nærmeste parallel er tavlen i Skibby fra 1608 (p. 2686), som den i øvrigt overgår med hensyn til skæringernes kvalitet. Postamentet deles af beslagværksprydede fremspring, der bærer storstykkets søjler, og endvidere har nedhængende konsoller under de yderste af disse. Søjlerne har ukorrekte kompositkapitæler, prydbælter med beslagværk og endvidere en kannellering af skafterne på det midterste søjlepar, som kun er halv søjler. Storstykkets gesims er forkrøppet over det ydre søjlepar, bag hvilke smalle, profilindrammede felter. Topstykkets korintiske søjler, hvis prydbælter har englehoveder, flankeres af vinger med rulleværksornamentik. Den brudte trekantgavl med volutter og drejet topspir udfyldes af beslagværksornamentik.

Tavlen har tydeligvis undergået en række ændringer: Der er således spor efter de vinger, som oprindelig flankerede storstykket²³. Hertil kommer, at udsmykningen af såvel storstykkets som topstykkets felter er fornyet, antagelig i 1700'erne, omend enkelte elementer som trekantgavlen (med tandsnit) over storstykkets sidefelter kan være genanvendte. *Krucifikset* i storstykkets midtfelt har fornyet korstræ (af mahogny) med påskriften »INRI«. Sidefelternes englebørn holder henholdsvis lovens tavler (nord) og skriftrulle (syd). I topstykkets arkade ses tilsvarende engle med æresdraperi bag helligåndsdue. Ved samme ændring er endelig påsat et Gudsøje i stråleglans i gavltrekanen.

1927 stod tavlen egetræsmalet med indskrifter i guld. Således romertal på lovens tavler i storstykkets nordre sidefelt og på skriftrullen i det søndre et citat fra Es. 53,5. I postamentfelterne, regnet fra nord, var der bibelciter fra Rom. 8, 34 — Joh. 3, 16 — 2. Kor. 5, 20. Samme år, eller det følgende, ny-

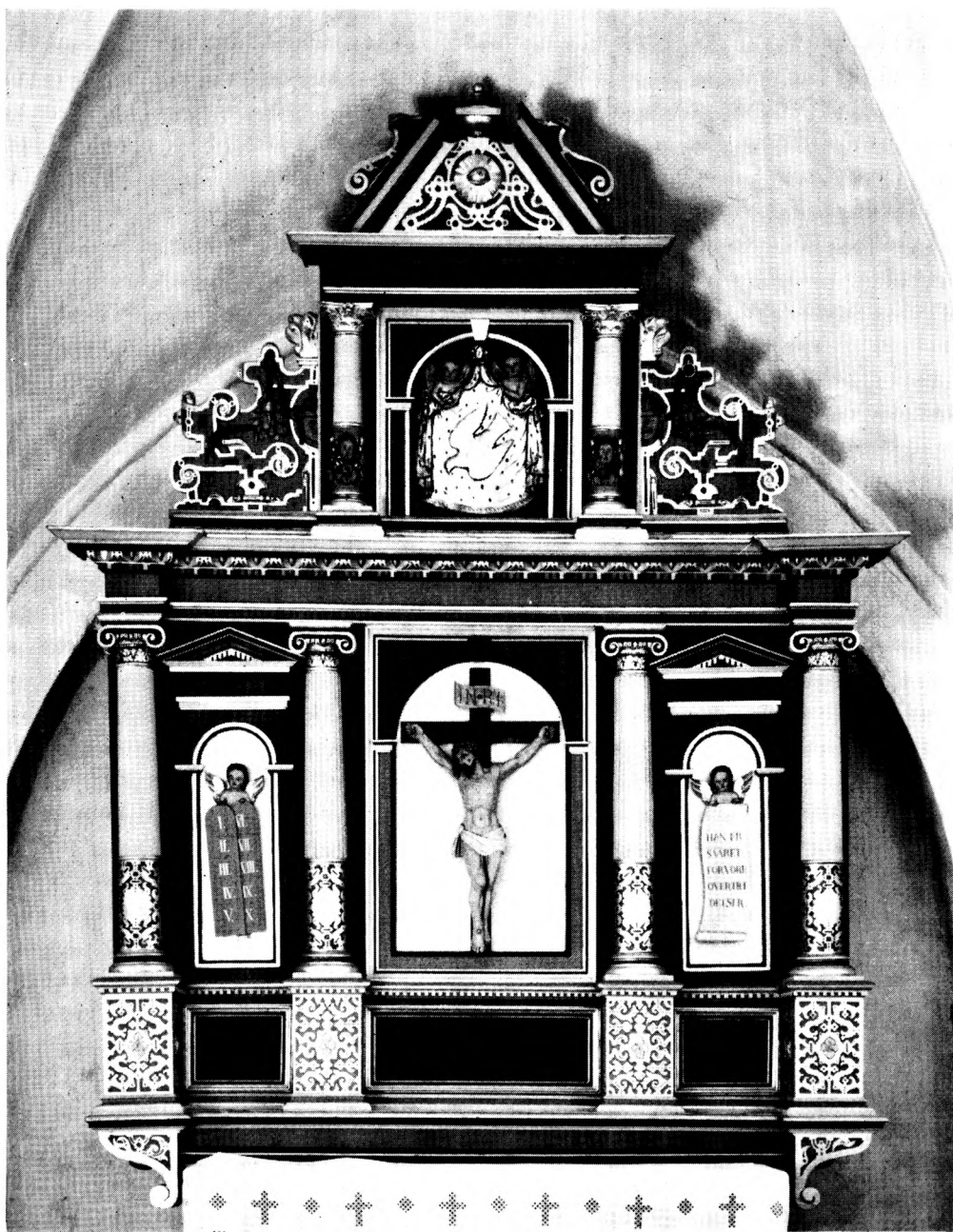

Fig. 10. Ferslev. Altartavle (p. 276(5).

L. L. 1977

stafferedes tavlen, delvis på grundlag af rester af ældre bemaling. Den står nu med brogede farver (brunt, gråt, sort og kødfarve) samt rigeligt guld og noget sølv. De gyldne og sorte (på skriftrullen) versalindskrifter citerer samme bibelsteder som tidligere, men disposition og typer er ændret.

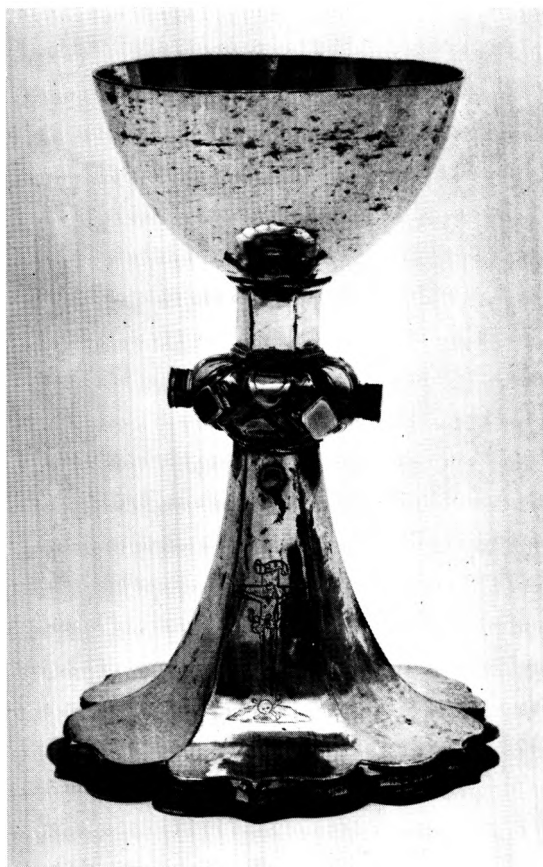

Fig. 11. Ferslev. Sygekalk (p. 2769).

L. L. 1977

Altersølv. Kalken, fra 1799, er 23,5 cm høj og har rund, flad fod, som går over i glat skaft med lille, fladtrykt knop mellem indknebne led; klokkeformet bæger. På et af fodens profilled er følgende versalindskrift graveret: »Ferslöv kirke a(nn)o 1800«. Under bunden mestermærke PK for Peder Kragh (Bøje 737), Københavnsmærke 1799, guardeinmærke for Fredrik Fabricius og månedsmærket stenbukken. Endvidere indprikket skriveskrift: »Wog med Fad 56 lod 2 q(vin)t«. I bægeret en ny indsats, stemplet »P Hertz«. *Disk*, 1799, glat og med samme stempler som kalken. På randen graveret kors; tv. 15, 8 cm. En *oblatæske* og en *vinkande* stemplet »Exner 9259« for Bent Exner, anskaffedes 1965. *Ske*, 1904, mestermærke AF for A. Fleron, Københavnsmærke (19)04 og guardeinmærke for Simon Groth.

†*Altersølv*. Inventariet 1620⁵ omtaler en forgyldt kalk og disk af sølv samt (oblat)æske »til at hente brød i«. Efter at kirken kom under Egholm, skænkedes nyt altersølv. Således omtaler en indberetning 1758²⁴ og endnu inventariet 1804²² en sølvforgyldt kalk og disk med indskrifter for Oluf Rosenkrantz og Birgitte Krabbe († 1685)²⁵, jfr. Vellerup p. 2786.

Berettelsessæt. Kalk (fig. 11), o. 1600, sølvforgylt, 17 cm høj. Den seks-sidede, svajede fod med graveret krucifiks over kranium og knogler har æselrygbuede tunger og en høj standkant med ruder, skilt af lodrette dobbeltstreger. Samme ornamentik genfindes på siderne af den flade knops rudeboser, mens selve knoppen har graveringer på under- og oversidens seks ophøjede, runde tunger. Sekskantet øvre skaftled med lille samtidigt bæger. *Disk*, 1699, sølvforgylt. På randen to graverede hjulkors og to cirkelindrammede Jesu-monogrammer. Under bunden utydeligt mestermærke, muligvis for Martinus Silm (Bøje p. 53, tillæg p. 17), Københavnsmærke 1699, gardeinmærke for Conrad Ludolf og månedsmærket fiskene. Tvm. 12 cm. — †*Berettelsessæt*. Inventariet 1620⁵ omtaler en kalk af tin. En nyere oblatæske, 2 cm høj og 4,5 cm i tv. forefandtes 1920.

Vinkande og alterskål, af kgl. porcelæn, sorte med forgyldt kors. Skålen anskaffet 1904⁹. *Oblatæske*, af porcelæn (Bing og Grøndal), sort med forgyldt kors. Alle i korets gemmenicher.

Alterstager, antagelig o. 1825—50, af messing, 48,5 cm høje. Cirkulær fodskål med høj standkant, svagt konisk skaft med enkelt skaftning foruden og foroven. Meget bred, løs lysemanchet over den ligeledes cirkulære lyseskål. — *Syvarmet stage*, af messing, med graveret frakturindskrift: »Til Minde om Genforeningen med Sønderjylland 1920«. — †*Alterstager*. 1620⁵ nævnes to kobberlysestager. 1804²² registreredes to malmlysestager.

Messehagel, o. 1955, af rødt fløjls med guldgaldons kors, hvorpå en Kristusfigur er broderet. — †*Messehagler*. 1620⁵ havde kirken to messehagler, en af bliant²⁶ og en af grønt fløjls. I inventariet 1804²² indførtes en ny rød, af fløjls, med brede guldgaldoner.

Alterskranke, 1907⁹, af oval form, med spinkle drejede træbalustre og håndliste af mahogny.

Døbefont, romansk, af granit, tilhørende den såkaldte Roskildetype (Mackeprang: Døbefonte p. 84ff.). Fod og kumme er hugget hver for sig, af henholdsvis grå og rødgrå sten. Den koniske, svagt udhælvende fods nedre kant markeres med tovtav. Kummens hulkantede del afsluttes af kraftig vulst ved overgangen til foden, mens selve den lodrette, svagt udbuende kumme kantes af tovtav ved munden. Tvm. 90 cm. Fonten, der efter 1830'ernes restaurering stod i Egholms have, er opstillet i korets nordøstre hjørne²⁷. I den mellemliggende periode havde kirken en †*font* af træ, som 1862⁹ siges at stå løst i koret. 1873 beskrives den som værende i »romersk renæssance«, svarende til prædikestolen.

Dåbsfade. 1) O. 1575, sydtysk, af messing. I bunden en drevet fremstilling af bebudelsen, omgivet af den sædvanlige meningsløse minuskelformular samt et slyngbånd med blomster; yderst og på randen kredse af små, indstemplede

ornamenter. Typen kendes bl.a. fra Tønder (DK. SJyll. p. 965) og Ravnkilde (Års hrd., Ålborg amt). På randen endvidere et samtidigt stempel MRK og herover tre sekundære, nu udslidte skjolde. Tvm. 54, 5 cm. Ophængt på korbuens nordre vange. 2) 1800'rne?, af messing, tv. 51 cm. På våbenhusloftet. 3) Nyere, glat messingfad. I fonten. *Dåbskande*, antagelig fra 1860'erne i henhold til kirkeloven 1861, af tin, 26 cm høj, svarende til kanderne i Skibby og Vellerup (p. 2689, 2788). I bunden stempel med CMS for Carl Magnus Svanberg og Københavnsmærke 1842, det år han blev mester.

Krucifikset (fig. 12), der antagelig må dateres til o. 1250, blev 1928 restaureret og suppleret af N. J. Termansen: De dele af det oprindelige krucifiks, som indtil 1915 henlå på våbenhuset, omfattede i alt væsentligt kun den armeløse krop og den lodrette korsstammes nedre del²⁸. I den 155 cm høje figur er der trods de parallelle ben en umiskendelig bevægelse i kroppen, som forstærkes af det let nedhængende, mod højre skulder drejede hoved. En bevidst naturalisme kommer til udtryk såvel i karakteristikken af den nøgne overkrop som i de sorgfulde ansigtstræk. En kraftig, snoet tornekrans er trykket ned over det lange, lokkede hår, som på begge skuldre er rullet op i en krølle. Hage- og kindskægget er tildannet med karakteristiske, trekantede indsnit. Kjortelen, der er krænget ned om hofterne og bundet op i en sløjfe ved højre side, falder i bløde folder ned og dækker venstre knæ. Begge fødder har nagler. Korset er genskabt med tomme evangelistfelter, afkvistet livstræ og forhøjet kant med ædelstensgruber. En fordybning i figurens brystkasse, som iagttoges inden restaureringen (jfr. fig. 12), var sandsynligvis resterne af et *relikviagemme*, jfr. Strø (p. 1498). For selve figurens vedkommende antyder bl.a. hårkrøllen et slægtskab med en gruppe skånske krucifikser, der dateres til midten af 1200'rne²⁹. På korsstammen fandtes over kridtgrunden spor af brunt på den glatte del, grønt på livstræet, blåt i evangelistfeltet og i en af gruberne muligvis dekomponeret sølv. En sort bundfarve omkring livstræet og kanternes gule var derimod sekundære. Det rekonstruerede krucifiks står i afrenset eg og er 1928 ophængt på skibets nordvæg over for døren.

Prædikestolen (jfr. fig. 13), udført 1836, blev først opsat 1837⁸. Den cylindriske kurvs tre felter adskilles af kannellerede, joniske pilastre, som hviler på postamentets vulst og bærer en glat gesims. Storfelterne har profilerede rammer, hvori kristne »trofæer«, omgivet af egeløv og laurbærgrene: en bog over ophængt fakkel og trompet, et kors og endelig en ophængt, krydsslået kalk og vinkande. Stolen bæres af en lav søjle, hvis skaft er omvundet med egeløvs spiral, mens det konkave led mellem søjleskaft og kurv er kannelleret og besat med en krans af akantusblade. Den cirkulære himmel har på frisen pålagt laurbærgren, på undersiden helligåndsdue og kronet af blomsterknop. Opgangens vange kantes af perlestav, og gelænderet består af spinkle, drejede

Fig. 12. Ferslev. Krucifiks, inden restaureringen 1928 (p. 2770).

S. Bengtsson 1927

balustre samt en fin, kanneleret mægler med kogleformet top. Stolen, der 1920 stod egetræsmalet med forgyldning, fik 1927 en staffering med brune, grå og sorte farver. Profiler og ornamenten som f. eks. gesimsens mæander står i guld, mens trofæernes grenværk dækkes af sølvlasur. På himlens underside blåt omkring helligåndsdueens gyldne stråleglans. På bogen i det første storfelt læses med sort fraktur: »I Begyndelsen var Ordet«.

Stolestaderne fra 1838 har låger og vægpaneler³⁰; desuden er låger og gavlstykker genanvendt som orgelpulpitur i tårnet, og her ses indskåret på en dør »P.H. 1838« (jfr. dørfløj). Stolegavlne har en smal, kannelleret »pilaster« med drejet roset og gavltrekanter. Lågerne har fyldinger og gavlformet afslutning. Stafferingen 1966 med grå, mørkebrune og sorte farver samt lidt guld gentager i hovedtrækkene den farveholdning, som skabtes 1928 (jfr. årstal på orgelpulpitrets ene låge); indtil da stod de egetræsmalet.

†*Lukkede stole*. 1837⁸ var der kun levninger tilbage af en *degnestol*, der stod i koret sammen med andre brøstfældige stole. 1862⁹ og atter 1909 omtales påny en degnestol i koret. 1888 ønskedes kakkelovnen opstillet i *kirkeejerstolen* over for prædikestolen.

To *bænke*, 1900'ernes første fjerdedel?, med arm- og ryglæn, sidstnævnte smykket af fyldinger og udsavet topstykke, er opstillet langs korets vægge. †*Bænke*. 1862 omtales tre i koret og en i våbenhuset.

Pengeblok, antagelig fra 1800'ernes første fjerdedel³¹, jernbeslået med låge i forsiden og pengetragt af metal foroven. Brun, med sortmalede beslag. I hjørnet mellem østre indgangspanel og døren. To *pengebøsser*, af blik, som 1862 flankerede skibets dør, hang endnu 1962 på samme sted. Nu på våbenhusloftet. †*Pengetavler*. 1620 omtales en »liden kirketavle«. 1804 havde kirken to ombærelsestavler af træ.

Dørfløj (fig. 14). Antagelig den oprindelige fra 1400'ernes anden halvdel, jfr. Gerlev (p. 2532). De fire planker, der er tilpasset dørens rektangulære spejl, sammenholdes dels af gangjern, dels af forsiddens pyntebeklædning af vandretlagte profilbrædder; disse er tilskåret efter den fladbuede lysning og fæstnet med søm, hvis store, uregelmæssige hoveder har indslået stjerneornament. Sømmene, som er ordnet i vandrette og lodrette rækker, udgør en bevidst dekoration sammen med de to otteoddede stjerner, der er indslået i henholdsvis ottesidet og otteoddede gennemskæring af næstøverste brædt. Den oprindelige *dørring* har en kant med nøglehulsformede gennembrydninger. Nyere klinklås. I bagsidens planker ses indskårne initialer og årstal, som antagelig refererer til istandsættelser 1584 og 1838³². Mellem kor og sakristi.

Orgel, bygget 1966 af I. Starup & Søn, København. Seks stemmer, et manual og pedal. Façade tegnet af arkitekt Preben Thorsen. — Et †*harmonium* nævnes 1904⁹. Et †*orgel*, bygget 1917 af I. Starup, København, var skænket

Fig. 13. Ferslev. Indre, set mod øst.

L. L. 1977

af gdr. Chr. Jacobsen, Vejleby, jfr. sølvplade med giverindskrift på orgelpulpitrets inderside.

Salmenummertavler, 1900'ernes begyndelse?³³, fire, grå- og sortmalede med forgyldning, beregnet til skydenumre, ophængt i skib og tårnrum (jfr. fig. 13). 1862⁹ hang to *†salmetakavler* ved den nordre stolerække.

En *†kirkestævnetavle* i våbenhuset omtales 1862⁹.

De tre *lysekroner* i skibet er nyere barokkopier ligesom to *lampetter* ved orgelpulpitret. *Lampetterne* langs skibets vægge er tegnet af arkitekt Rolf Graae og opsat 1975.

To hvidmalede *trækandelabre* til begravelser er skænket 1928⁹; bag orglet. — En *†ligbør* anskaffedes 1615⁵, og 1620 nævnes fire en halv alen ligbørsklæde.

Klokker. 1) Støbt 1425 af Hinricus Nicolai; støberens segl er anbragt tre gange i den minuskelindskrift, som står omkring halsen i to linjer, skilt og indrammet af dobbeltlinjer: »Ave maria gracia plena dominus tecun(!) benedicta tu in mulieribus et benedictus fructujs] ventris tui ihesus cristus amen an(n)o do-(min)i m(ilesim)o cd(ecim)o xxv(int)o« (»Hil være dig Maria, du benådede. Her-

Fig. 14. Ferslev. Dørfloj mellem kor og sakristi (p. 2772).

E. M. 1962

ren er med dig, du velsignede blandt kvinder, og velsignet være dit livs frugt, Jesus Christus. Amen. År 1425«). Over slagringen tre rundstave. De seks hanke smykkes hver af tre tovsnoninger. Tvm. 86 cm. (Uldall p. 81, fig. 99).

2) 1500'nes første halvdel, støbt af Laves Hansen, hvis støbermærke er indsat i den minuskelindskrift, som findes på halsen mellem dobbelte linjer: »Help ihesus maria anna oc sanct l(aurentius?) (støbermærke) su[s]anna ora per(!) onbes(!)« (»Hjælp Jesus, Maria, Anna og sankt Laurentius? Bed for os Susanna«). På slagringen to lister og derover atter en. Seks hanke med tovsnoninger. Tvm. 115 cm. Midt på klokkelegemet, omtrent halvvejs rundt, ses en grålig stribe (malet eller aftrykt), hvorpå ialt 13 ensartede geometriske figurer (Uldall p. 273f.).

†*Klokker*. 1528 afgav kirken en klokke og igen 1602 en på 19 lispd.³⁴.

Klokkestol, indskåret »1766«, af eg, for to klokker.

GRAVMINDER

Mindetavler. 1) O. 1684. Til et fromt minde om den meget lærde og fromme Jens Danielsen Höet, født 25. aug. 1616 på Hielsmøegaard på Sjælland som søn af Daniel Henriksen og Gertrud Jensdatter. Først i præsteembedet hos Ourø-boerne 18 år, dernæst hos Ferslövenserne og Wellerupenserne i 21 år, og samtidig administreredes det Hornensiske provstedømme. Gift to gange og fader til seks sønner med sin anden ægtefælle, den ædle og værdige matrone, Medea Pedersdatter. † 14. aug. 1684, 68 år gammel. Sort kalksten, 70x85 cm. Den latinske indskrift, som afsluttes med to moraliserende disticha, er med fordybede versaler. Indmuret i korets søndre væg.

2) O. 1762. Erich Jørgensøn Sietting, sognepræst for Ferslev og Vellerup menigheder samt provst i Horns herred. Født 1702, kaldet til præst 1727, valgt til provst 1751, † 1. dec. 1762. Gift i 34 år med Hanna Giödes Datter, født 20. febr. 1692, datter af Giöde Hansön Boldkier, handelsmand og Oberfor-mynder i Ribe. Hun ville begraves i mandens grav, hvilket skete 17<69> i hendes alders (77) år. Trætavlen, ca. 200x115 cm, hvis type kendes fra Skuldelev (p. 2593) og Skibby (p. 2694), har profileret ramme, der foroven er svunget omkring muslingeskal. Personindskriften og det afsluttende vers fra Åb. 14, 13 står med gyldne versaler og kursiv på sort bund. Rammen er rød-brun med forgyldte og sorte profiler, på muslingeskallen guld og brunt. På korets nordvæg.

Gravsten. 1) O. 1602. Inger Svendz Datter, † 26. maj 1602. Hun havde været gift med Morten Ienssøn, med hvem hun havde tre sønner og to døtre, og levede på 10. år i ægteskab med Per Iensøn, med hvem hun havde en datter. Rødlig kalksten, 115x57 cm. Indskriften, fordybede versaler inden for en randlinje, afsluttes med citat fra Åb. 14, 13³⁵ og bogstaverne G G H E G O (dvs. »Gud give hende en glædelig opstandelse«) samt bomærke i kartouche-ramme. I tårnrummet, opstillet ved vestvæggen. Før 1917, da orglet anbragtes her, i gulvet sammesteds.

2) O. 1602. Ane Peders Daater, † 15. okt. 1602. Indskriftsten af rødgrå kalksten, 54x28 cm, med fordybede versaler. Nederst forkortet opstandelsesformular, initialerne PF og et bomærke, svarende til sten nr. 1 og 3. Antagelig Inger Svendsdatters og Per Jensens datter. I sakristiets gulv.

3) O. 1614. Daarethe Frantz Daater, † 8. april 1614, 34 år gammel. Hun levede da på 11. år i ægteskab med Peder Iensøn og havde med ham to sønner og tre døtre. Indskriftsten af gråspættet, rødlig kalksten, 113,5x56 cm. Indskriften med fordybede versaler inden for en randlinje afsluttes med den forkortede opstandelsesformular, hvorefter initialer som på sten nr. 2, bibel-

citat (Matt. 5,5) og bomærke svarende til sten nr. 1 og 2. I tårnrummet, opstillet ved vestvæggen, jfr. sten nr. 1.

Kirkegårdsmonumenter. 1) O. 1835. Wenzel v. Haffner, kammerjunker, premierløjtnant i det kongelige ingeniørkorps, født 17. marts 1812, † 5. juli 1835. Indskrift med fordybede, sortmalede versaler på marmorplade indsat i sandsten med relief af efeu og kronet af marmorkors. På familiegravstedet i kirkegårdens sydøsthjørne.

2) O. 1849. Johan Wolfgang v. Haffner, generalløjtnant, generalkvartermester, storkors af Dannebrog og dannebrogsmænd, herre til Egholm, født 24. jan. 1770, † 12. aug. 1829, og hustru Anna Margrethe født Kaasbøl, født 8. juni 1790, † 22. juli 1849. Indskrift med fordybede versaler på marmorplade indsat i sandsten. På familiegravstedet, jfr. nr. 1.

†*Smedejernsgravminde.* Første halvdel af 1800'rne. Husmand Christian Andersen. Familiebegravelse. Veileby. Indskrift med malede (?) versaler på oval plade, som kronedes af kors³⁶.

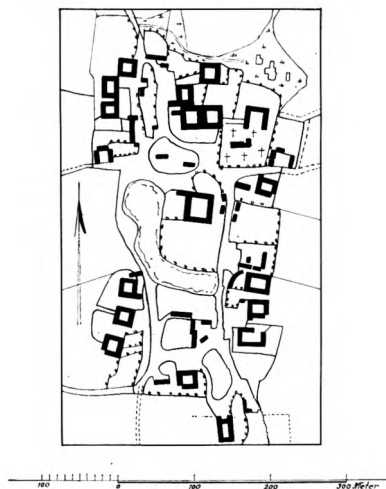

Fig. 15. Ferslev. Landsbyplan 1785.

KILDER OG HENVISNINGER

RA. DaKanc. B 99. 1591—92. Fortegnelse på kronens gejstlige gods, indsendt af lensmændene i henh. til kgl. missive af 28. dec. 1590. III Sjælland. — LA. Ferslev-Vellerup sognekaldsarkiv. Liber daticus 1851—61. — Egholm gods. Korrespondance og jordebøger 1803—06. — Registratur over pergamentbreve. — Ved embedet. Synsprotokol 1862ff. — Liber daticus 1862ff. — Se i øvrigt arkivalier for Frederiksborg amt i almindelighed p. 30.

Nationalmuseet. Indberetninger af sognepræst S. Sivertsen til Oldsagskommissionen 1808 (indskrifter på klokker og dåbsfad), Henry Petersen 1873—74, F. Uldall 1897 (klokke nr. 2), V. Hermansen 1920 (inventar), N. J. Termansen 1931 (krucifiks) og Jørgen Steen Jensen (inventarredaktion). — Beskrivelse af bygning, kalkmalerier og inventar ved Hugo Johannsen, orgel ved Ole Olesen.

Fyldige udskrifter af arkivalier kirken vedr. findes i NM.

Tegninger. NM. Kirken, set fra sydøst, signeret H. Storck, 28. maj 1860. — Romansk font, signeret H. Storck, 24. sept. 1864. — Kirken, set fra øst, signeret J. B. Løffler, 1873—74. — Smedejernsgravminde, ved Aage Jørgensen.

Notebøger i NM. Henry Petersen XXXI, 62.

¹ Bepert. 1. rk. nr. 7495 og 2. rk. nr. 5114. ² Landebogen p. 162. ³ Kronens Skøder II, 25. Kongetienden af sognet, der var henlagt til studenter i København berørtes ikke herved, ligesom det i skødet (jfr. Sjællandske Begistre, 30. juni 1651) fastsloges, at den nye ejer ikke skulle være »bemægtiget« at afkorte præsten eller degnen den ringeste del af deres rettighed og tilligelse, samt at bispens og provstens gæsteri skulle være uforkrænket som af Arilds tid. Ingen måtte kaldes uden at være blevet overhørt af bispem, men køberen skulle sætte kirkeværger, høre regnskab og disponere over kirakens midler med pligt til at holde den ustraffelig. ⁴ LA. Egholm gods. Registratur over pergamentbreve. ⁵ RA. DaKanc. Seks års kirkergsk. ⁶ RA. DaKanc. H. 49. 1808—46. Div. indberetn. om kirkers og præstegårdes tilstand. ⁷ 1830 omtales en ny kirkegårdsport, »hængende på fire smukt opmurede piller«, jfr. note 6. ⁸ LA. Sjællands stiftsprovstearkiv. Lynge-Frederiksborg, Ølstykke og Horns hrd.s provsti. 1831—62. Synsprot. ⁹ Ved embedet. Synsprot. 1862ff. ¹⁰ Nordvinduet er senere over hvælvet tilmuret med små sten. ¹¹ Typen er ganske udbredt op gennem hele 1400'erne og senere, jfr. f.eks. Gentofte vestforlængelse (DK. Kbh. Amt p. 392), Maglebys søndre våbenhus (DK. Præstø p. 372), Boeslunde og Kvislemark (DK. Sorø p. 754, 1058). ¹² P. 2513, 2289; jfr. endvidere K. de Fine Licht: Øresundsmotiver, i Nationalmuseets Arbejdsmark, 1976, p. 33ff. ¹³ Den nærmeste parallel er Skibby (p. 2650, fig. 10), hvortil kommer Gerlev (p. 2514) og Snostrup (p. 2311 med note 20, hvori andre eksempler på kompositionen er opregnet). Jfr. endvidere K. de Fine Licht (note 12). ¹⁴ På Storcks tegning (fig. 6) ses de markerede, men lukkede. Heroverfor kirkebeskrivelsen 1862, der omtaler ét vindue, jfr. note 9. ¹⁵ LA. Bispearkivet. Indkomne sager Horns hrd. 1738—70. ¹⁶ Kgl. reskript af 3. okt. 1766, jfr. kaldsbog for Tjæreby og Alsønderup Sognekald 1738—93 (ved embedet). ¹⁷ RA. DaKanc. 1792. Indberetn. fra gejstligheden om kirkernes tilstand etc. i henh. til cirk. af 24. sept. 1791. ¹⁸ 1862 nævnes kirken som gulkalket, jfr. note 9. Dette var formentlig af nyere data, således trængte tårnet 1836 til at udrappes og hvidtes, jfr. note 8. ¹⁹ Det prospekt, som Løffler udarbejdede ved beregningen 1873, viser kirken efter restaureringen. Et indridset »HD 1871« på en frådsten i tårnets nordvestre hjørne angiver antagelig tidspunktet for arbejdernes udførelse. ²⁰ Jfr. Jørlunde 1864—67 (p. 2249), Skibby 1869—71 (p. 2656) og Krogstrup 1881—82 (p. 2734). ²¹ I Måløv (DK. Kbh. Amt p. 623ff.) findes Abrahambilledet, der er ændret, på skibets nordvæg, men i Sønder Jernløse (Merløse hrd., Holbæk amt) sidder det på samme plads. Om den sjællandske værkstedsgruppe, jfr. Fr. Beckett: Danmarks Kunst

1, 1924, p. 272ff.; Nørlund-Lind: Kalkmalerier p. 63ff., 83 (apostlen i Søstrup); U. Hastrup: Fristelsen i Jørlunde, i *Den iconographiske Post*, nr. 2—3, 1975, p. 3ff.; DK. Jørlunde p. 2258. ²² LA. Egholm gods. Korrespondance og jordebøger 1803—06. ²³ To sidevinger med en nært beslægtet ornamentik og dimensioner, der synes at kunne passe til tavlerne i Skibby (p. 2686) og Ferslev afleveredes 1964 til NM. fra magasinerne på Frederiksborg Slot. ²⁴ LA. Bispearkivet 1758—59. Hist. efterretn. til HofmFund. ²⁵ Ifølge 1758-indberetningen læstes: »H: Oluf Rosenkrantz F: af Eegholm Fr. Birgitte Krabbe F:K: S:K:«, mens 1804-inventariet har: SH: Oluf Rosenkrantz E: af Egholm og Fr: Birgitte Krabbe E:K: S:K:«. ²⁶ Et kostbart stof. ²⁷ Stenfonten nævnes 1804, jfr. note 22, men hundrede år senere noterede museumsinspektør C. A. Jensen, at fonten ifølge skolelæreren »for et par år siden« var kommet tilbage fra Egholms have. ²⁸ Herudover ses på fotografi fra 1915 (NM. 2. afd.) dele af en arm samt to fragmenter af korset. Krucifikset kan være blevet nedtaget i forbindelse med kirkens istandsættelse i 1830'ernes anden del, jfr. således Skuldelev (p. 2586). ²⁹ Jfr. H. Wählin: *Fransk stil i Skånes medeltida träskulptur*, Lund, 1921, p. 15ff., fig. 7, 11 og 15. ³⁰ 1891 (jfr. note 9) ønskedes på grund af svamp i panelværket selvstændige gavle mod væggen. Disse var 1920 (jfr. fot. i NM. 2. afd.) opstillet, men er senere fjernet. ³¹ 1862 nævnes blokken på nuværende sted, jfr. note 9. ³² Indskæringerne er foretaget af samme hånd, hvorfor den ældste signatur oprindelig må have været malet: »LT, 12.10. 1584« — »Maler F. H., 10.8. 1838«, jfr. stolestader. ³³ Eksisterede i hvert fald 1920 (jfr. fot. i NM. 2. afd.). ³⁴ RA. Fortegnelse over indkrævede klokker 1528—29. *DaSaml.* I, 100. ³⁵ Angives på stenen fejlagtigt som »Apoc. 6«. ³⁶ Aage Jørgensen: *Danske gravminder af smedejern*, 1951, p. 37.